

რუსულ DO- პრევერბიან ზმნათა ქართულად გადმოცემის
საშუალებანი

(რუსულ-ქართული ლექსიკონების მიხედვით)

DO- ერთი იმ რუსულ პრევერბთაგანია, რომელიც, ჩვეულებრივ, არ კარგავს თავის რეალურ ლექსიკურ მნიშვნელობას და არ იქცევა მხოლოდ ასპექტის მაწარმოებელ საშუალებად.

DO- პრევერბის ლექსიკური ფუნქცია ორი ძირითადი მიმართულებით რეალიზდება. უპირველეს ყოვლისა DO- აღნიშნავს სივრცეში ან დროში გარკვეული ზღვრის მიღწევას, მეორე მხრივ კი DO- პრევერბთან არის დაკავშირებული რუსული ზმნის ოთხი სხვადასხვა მოქმედების წესის გამოხატვა¹. ესენია: ფინალურ-შედევობრივი², ინტენსიურ-შედევობრივი, უარყოფით-შედევობრივი და პარტიტიულ-კომპლექტიური³ (ნაწილობრივ-დამატებითი) მოქმედების წესები⁴.

მოქმედების წესის ცნებასთან დაკავშირებით გვინდა შევნიშნოთ, რომ ამ ბოლო ხანებში რუსული პრევერბების მნიშვნელობებს ზმნის მოქმედების წესების დახასიათებისას განიხილავენ, რადგან რუსულ ენაში პრევერბები ზმნის მოქმედების წესების გამოხატვის ძირითად საშუალებას წარმოადგენენ. ამჟამად საყოველთაოდ აღიარებულია ის ფაქტი, რომ ასპექტუალობის ფუნქციურ-სემანტიკური კატეგორია ძირითადად მოიცავს გრამატიკულ კატეგორიას — ასპექტს — და არა-გრამატიკულ კატეგორიას — მოქმედების წესებს. მოქმედების წესები

¹ ამ ტერმინის შესახებ იხ. ჩვენი, რუსულ пере- პრევერბიან ზმნათა ქართულად გადმოცემის საშუალებანი. აქვე, გვ. 202—226.

^{2,3} ჩვენ ამ შემთხვევაში მ. შელიაქინის ტერმინებს ვხმარობთ. იხ. მისი, *Комплетивное значение приставочных глаголов в русском языке: Научные доклады высшей школы, филологические науки, 1965, № 3.*

⁴ ბევრი მკვლევარი ფინალურ მნიშვნელობას უწოდებს კომპლექტიურს.

სემანტიკურად ახლოსაა ასპექტთან, მაგრამ ისინი ვერ ქმნიან მკაფიო პარადიგმულ წყვილებს და ზმნათა შორის ლექსიკურ განსხვავებათა სფეროში რჩებიან⁵. მოქმედების წესები სემანტიკური (ნაწილობრივ, სიტყვაწარმოებითი) დაჯგუფებებია, რომლებიც მოქმედების მიმდინარეობის სახეობათა ერთიანობის საფუძველზე გამოიყოფა⁶.

აღსანიშნავია, რომ დო-პრევერბს არა აქვს პირდაპირი შესატყვისი ქართულ პრევერბთა შორის და მისი სემანტიკური ნიუანსები სხვადასხვა ქართული პრევერბით გადმოიცემა⁷.

ჩვენ შევისწავლეთ დო-პრევერბის ქართულად გადმოცემის საშუალებები სამ რუსულ-ქართულ ლექსიკონში, კერძოდ, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის მიერ გამოცემულ სამტომიან „რუსულ-ქართულ ლექსიკონსა“ (1956—1959; მთავარი რედაქტორი პროფ. ქ. ლომთათიძე), თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მიერ გამოცემულ „რუსულ-ქართულ ლექსიკონსა“ (1937) და დ. ჩუბინაშვილის ლექსიკონში „Русско-грузинский словарь“ (1846)⁸.

დო-პრევერბის ქართულად გადმოცემის საშუალებებს ჩვენ განვიხილავთ ზემოთ ჩამოთვლილი მისი მნიშვნელობების მიხედვით.

დო-პრევერბიანი ზმნების თარგმანის განხილვისას ჩვენ უნდა გავითვალისწინოთ მათი როგორც სემანტიკური და სემანტიკურ-ასპექტური, ანუ მოქმედების წესის, მნიშვნელობების, ისე წმინდა ასპექტური მნიშვნელობის გადმოცემის საშუალებანი.

1. როგორც უკვე ითქვა, დო-პრევერბი აღნიშნავს გარკვეული ზღვრის მიღწევას, რომელიც, ჩვეულებრივ, დო წინდებულებიანი სახელით არის გამოხატული. ეს ზღვარი შეიძლება იყოს სივრცეში ან დროში.

ა) თარგმნითი ლექსიკონების სათანადო მასალის განხილვამ დაგვანახვა, რომ სივრცეში ზღვრის მიღწევის აღმნიშვნელი დო-პრევერბი უმეტეს შემთხვევაში ქართულად მი-, ხოლო პირველ პირთან დამაახ-

⁵ Ю. С. Маслов, Вопросы глагольного вида в современном зарубежном языкознании. კრებული «Вопросы глагольного вида», Ленинград, 1965, გვ. 10.

⁶ А. В. Бондарко, Л. Л. Буланин, Русский глагол, Ленинград, 1967, გვ. 16.

⁷ Г. Цибахашвили, К вопросу о глагольной префиксации в русском и грузинском языках. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფი, ტ. 83, ფილოლოგიურ მეცნიერებათა სერია, თბილისი, 1959, გვ. 269.

⁸ წერილში მაგალითები ძირითადად მოყვანილია აკადემიის ლექსიკონიდან.

ლობელი მიმართულების ჩვენებისას⁹ მო- პრევერბით გადმოიცემა. მაგ.: **добежать** მირბენა (მიირბენს): **я добежал до реки** მდინარემდე მივირბინე; **доставить** მიყვანა (მიიყვანს), მიცილება (მიაცილებს): **доставить до дому** სახლამდე მიყვანა, მიცილება და სხვ.

სამართლიანადაა შენიშნული, რომ ამ შემთხვევაში მი- ზმნით გამოხატული მოძრაობის დასასრულ პუნქტზე მიუთითებს¹⁰; რუსული **до-** პრევერბის და ქართული **მი-** და **მო-** პრევერბების საერთო ნიშანთვისებად კი მიახლოების მნიშვნელობის გამოხატვაა მიჩნეული¹¹.

ცალკეულ შემთხვევებში სივრცეში ზღვრის მიღწევის აღმნიშვნელი **до-** პრევერბი ქართულად **ა-** (**ამო-**), **გა-** (**გამო-**), **ჩა-** (**ჩამო-**), **შე-** (**შემო-**) და **გადა-** (**გადმო-**) პრევერბებით ითარგმნება. მაგ.: **докарабкаться** აბობლება, აფოფხება, აცოცება; **дотянуть** აწევა, ამოწევა; **доставить** **дорогу до деревни** გზის სოფლამდე გაყვანა; **дерево** **доросло до крыши** ხე სახურავამდე გაიზარდა, ავიდა; **доехать** ჩამოსვლა (არაქვეითად): **вы скоро доедете до города** მალე მიხვალთ, ჩახვალთ ქალაქში; **допрыгнуть** ახტომა, გადახტომა: **он допрыгнул до черты** ხაზამდე გადახტა; **до нас долетели чьи-то крики** ვიღაცის ყვირილი შემოგვესმა და სხვ.

აღსანიშნავია, რომ ქართული პრევერბები **до-**პრევერბისაგან განსხვავებით მხოლოდ მოქმედების გეზს და მიმართულების აღნიშვნასთან პირველი პირის დამოკიდებულებას გამოხატავენ, გამომწვევტ როლს ზღვრის მიღწევის ჩვენებისას კი **-მდე** (**-მდის**) თანდებული ასრულებს. სწორედ **-მდე** თანდებული უღებს ზღვარს მოქმედებას. **-მდე** თანდებულის გამოყენება არ არის აუცილებელი, როცა ქართული ზმნის ფუძის მნიშვნელობითაა გადმოცემული ზღვრის მიღწევა (**მიღწევა**, **მიწვდენა**, **გაწვდენა** და სხვ.). ასეთ შემთხვევებში მოქმედების ზღვარი მიცემით ბრუნვაში დასმული სახელით არის გამოხატული. მაგ.: **он докинул камень до берега** ქვა ნაპირს მიაწვდინა და სხვ.

⁹ აღსანიშნავია, რომ მიმართულების აღნიშვნასთან პირველი პირის დამოკიდებულების საკითხი ხშირად არ არის გათვალისწინებული რუსულ-ქართულ ლექსიკონებში; ყველაზე თანმიმდევრული ამ მხრივ აკადემიის ლექსიკონია, თუმცა ყოველთვის არც ის ითვალისწინებს ამ გარემოებას. ყველა იმ შემთხვევაში, როცა რეალური მიმართულების მქონე მოქმედება იგულისხმება, **до-**პრევერბიანი ზმნა ორივე ორიენტაციის პრევერბიანი ზმნებით უნდა ითარგმნოს.

¹⁰ ა. მარტიროსოვი, ზმნისწინების შედგენილობა და მათი პირველადი ფუნქციები ძველ ქართულში. იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერება, ტ. V, 1953, გვ. 87.

¹¹ Э. Л. Кремер, *Глагольные приставки в русском и грузинском языках*. პუშკინის სახ. თბილისის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის შრომები, 1950, VIII, გვ. 45 და 46.

ზოგჯერ ქართული პრევერბები სათარგმნი ზმნის ფუძისაგან განსხვავებულ ფუძეს ერთვის და ასეთი ფორმები სათარგმნი ზმნის მიმართ განსხვავებულ ლექსიკურ ერთეულს წარმოადგენს. მაგ.: *добрести* მიღწევა; *дотащиться* მიღწევა; *добраться* მიგნება, მიტანება და სხვ.

თითო-ორილა შემთხვევაში ამ ჯგუფის *до-* პრევერბიანი ზმნები უპრევერბო ზმნებით ითარგმნება. მაგ.: *докинуть* სროლა (ისვრის), ტყორცნა რომელიმე ადგილამდე¹². ზღვრის მიღწევას ამ შემთხვევაშიც *-მდე* თანდებული აღნიშნავს.

ამ ტიპის ზმნები პრევერბიანი ზმნებით თარგმნის პარალელურად აღწერითადაც შეიძლება ითარგმნოს *მიღწევა*, *მიწვდენა* და მისთ. სიტყვების მეშვეობით. ასეთ თარგმანში რუსული ზმნის ფუძის მნიშვნელობა მოქმედებით ბრუნვაში დასმული სახელით არის გამოხატული (*доплыть* ცურვით მიღწევა და სხვ.).

გადატანითი მნიშვნელობით ნახმარი *до-* პრევერბიანი ზმნებით გამოხატულ მოქმედებას ფაქტობრივად არავითარი რეალური მიმართულება არა აქვს და არც შეიძლება ჰქონდეს; ასეთი ზმნები ქართულად ხშირად განსხვავებული ლექსემით ითარგმნება. მაგ.: *добраться до сути дела* საქმის არსში ჩაწვდომა; *смысл этих слов не дошел до него* ამ სიტყვების აზრს ის ვერ მიხვდა და სხვ. ზოგჯერ კი სათანადო ქართული ზმნაც გადატანითი მნიშვნელობით არის ნახმარი და, ცხადია, ასეთი ზმნით გამოხატულ მოქმედებასაც არავითარი მიმართულება არა აქვს. მაგ.: *довести до преступления* ბოროტმოქმედებამდე მიყვანა; *дойти до крайности* უკიდურესობამდე მისვლა და ზოგი სხვ.

სივრცეში ზღვრის მიღწევის აღმნიშვნელი სრულასპექტიანი *до-*პრევერბიანი ზმნების წმინდა ასპექტური მნიშვნელობა ხშირად იმავე ქართული პრევერბებით გადმოიცემა, რომლებითაც სათარგმნი ზმნების გეზია გადმოცემული. მაგ.: *добраться* მიღწევა (მიადწევა); *доставить* მიზიდავა (მიზიდავს); *докарабкаться* აბობღება, აფოფხება და სხვ.

ზოგჯერ სრული ასპექტის მნიშვნელობა ქართული ზმნის ფუძის მნიშვნელობით გადმოიცემა: *добежать* მიბრუნა (მიირბენს), შდრ.: მიბრბის; *докатиться* მიგორება (მიგორდება). შდრ.: მიგორავს და ზოგი სხვ., ზოგჯერ კი — სუბლექტური ფორმებით; მაგ.: *донести* მიტანა (მიიტანს), შდრ.: მიაქვს.

¹² რუსულ-ქართული ლექსიკონი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამოცემა, 1937.

ზოგჯერ ამ ტიპის დო- პრევერბიანი ზმნები ისეთი ქართული ზმნე-
ბით ითარგმნება, რომელთაც აწმყოსა და მყოფადში საზიარო ფორმა
აქვთ. მაგ.: *домчать* მიაქროლებს; *доскакать* მიაჭენებს.

აღწერით თარგმანშიც სრული ასპექტის მნიშვნელობა გადმოიცე-
მა პრევერბებით, რომლებიც ასეთი თარგმანის ზმნურ კომპონენტს
ერთვებიან, მაგ.: *добросить* სროლით მიწვდენა (მიაწვდენს); *доплыть*
ცურვით მიღწევა (ცურვით მიაღწევს) და სხვ., ზოგჯერ კი ზმნური
კომპონენტის ფუძის მნიშვნელობით: *добежать* სირბილით მივა,
შღრ.: სირბილით მიდის და სხვ.

ამ ჯგუფის უსრულასპექტიანი ზმნები თარგმნისას ზოგ თავისე-
ბურებას ავლენენ. აღსანიშნავია, რომ რუსული პრევერბიანი უსრულ-
ასპექტიანი ზმნები მეორეული იმპერფექტივაციის, ანუ პრევერბიან
სრულასპექტიან ფორმებზე სუფიქსის დართვის, შედეგად არიან მი-
ღებული. მათში პრევერბი, კერძოდ დო- პრევერბი, იმავე მიმართულე-
ბას ან მოქმედების წესს აღნიშნავს, რასაც სრულასპექტიან კორელატ-
ში. უსრული ასპექტის გაგებას [-ыва- (-ива-), -а-] სუფიქსები ქმნი-
ან. ასეთი მოვლენა უცხოა ქართული ენისათვის და ეს იწვევს ხშირად
გარკვეულ სირთულეს ამ ფორმების თარგმნისას. ზოგჯერ ამ ჯგუფის
დო- პრევერბიანი უსრულასპექტიანი ზმნები ქართული უპრევერბო
ზმნებით ითარგმნება. მაგ.: *добираться* მიღწევა (აღწევს); *долозять*
აძრომა (ძვრება); *дотягивать* გაწვდენა (აწვდენს); *дотягиваться* მიწ-
ვდომა (სწვდება); *дорастать* რაიმე ზომამდე გაზრდა (იზრდება);
ზღვრის მიღწევას ამ შემთხვევებში ან ქართული ზმნის ფუძის მნიშ-
ვნელობა გამოხატავს, ან -მდე თანდებული. მაგრამ ხშირ შემთხვევებ-
ში თარგმნისას ვერ ხერხდება ამ ჯგუფის უსრულასპექტიანი ზმნების
სემანტიკური მხარის გადმოცემა, ზოგჯერ კი პირიქით — ასპექტური-
სა. ასე მაგ.: *докатывать, доскакивать, дотаскивать, дотаскивать-*
ся ზმნების ქართულ შესატყვისებს — **მიაგორებს, მიაჭენებს, მიათ-
რებს, მიეთრევა** (უსრული ასპექტის მნიშვნელობით) — არ შესწევთ
ძალა გამოხატონ ზღვრის მიღწევა; *долетать, довозить* და *доходить*
ზმნების (შესაბამისად) **მიფრინავს, მიჰყავს და მიდის** ზმნებით თარგ-
მნისასაც ვერ ხერხდება რუსული ზმნებისათვის ნიშანდობლივი ზღვრის
მიღწევის ჩვენება. ზოგჯერ პირიქით, თარგმანში გადმოცემულია სა-
თარგმნი ზმნის სემანტიკური მხარე და ასპექტური კი არა. მაგ.: *до-*
катывается მიგორდება. **მიგორდება** აღნიშნავს ზღვრის მიღწევას;
მაგრამ სათარგმნი ზმნისაგან განსხვავებით სრულასპექტიანია, **გორდე-
ბა** ზმნა უპრევერბოდ სათარგმნი ზმნისაგან განსხვავებულ შინაარსს
გამოხატავს. *докатываться* ზმნა რომ **მიგორავს** ფორმით ვთარგმნით,
მაშინ გადმოუცემელი აღმოჩნდება მისი სემანტიკური მხარე.

აღსანიშნავია, რომ ისეთ კონტექსტში, სადაც ეს მოხერხდება, ამ ზმნების სათარგმნად საკმაოდ მარჯვე ჩანს **ხოლმე** ნაწილაკიანი ფორმები. მართალია, ასეთი თარგმანიც არ არის ზუსტი, ასეთი ფორმები სათარგმნი ზმნებისაგან განსხვავებით სრულასპექტიანი არიან, მაგრამ შინაარსით ისინი მაინც ყველაზე ახლოს დგანან რუსულ პრევერბიან უსრულასპექტიან ფორმებთან. მაგ.: докатывается მიგორდება ხოლმე და მისთ.

ბ) დროში ზღვრის მიღწევის აღმნიშვნელი დო- პრევერბიანი ზმნები ქართულად უმრავლეს შემთხვევაში უპრევერბო ზმნებით ითარგმნება. მაგ.: дожить სიცოცხლე (იცოცხლებს), ცხოვრება (იცხოვრებს): он дожил до ста лет-ას წლამდე იცოცხლა; долежать წოლა (იწვეება): долежу до вечера საღამომდე ვიწვევბი და სხვ. საჭიროა აღვნიშნოთ, რომ ქართულ თარგმანში ძირითად სემანტიკურ დატვირთვას — ზღვრის მიღწევის ჩვენებას — **-მდე** თანდებული კისრულობს.

ზოგჯერ ასეთი დო- პრევერბიანი ზმნები ქართულად პრევერბიანი ზმნებით ითარგმნება, მაგრამ ეს ზმნები უმეტესწილად სათარგმნი ზმნის მიმართ განსხვავებულ ლექსიკურ ერთეულს წარმოადგენს. მაგ.: додержаться გაძლება (გაძლებს), გამაგრება (გამაგრდება): додержаться до прихода подкрепления მეშველი ჯარის მოსვლამდე გაძლება, გამაგრება; дожить მოსწრება (მოესწრება): он дожил до радостной жизни ბედნიერ ცხოვრებას მოესწრო; дорасти რაიმე... ასაკის გახდომა (გახდება), მიღწევა (მიადწევის): тебе надо дорасти до меня ჯერ ჩემოდენა გახდი, ჩემ დრომდე მოიყარე და სხვ.

ცალკეულ შემთხვევებში პრევერბი სათარგმნი ზმნის ფუძის შესაბამის ქართულ ფუძეს ერთვის. მაგ.: дорасти რაიმე ასაკამდე გაზრდა (გაიზრდება); додержать გარკვეულ დრომდე... დაკავება (დააკავებს). ყველა ამ მაგალითშიც დო- პრევერბის მიერ გამოხატულ ზღვრის მიღწევას **-მდე** თანდებული გადმოსცემს.

ასე რომ, დროში ზღვრის მიღწევის აღმნიშვნელი დო- პრევერბიანი ზმნების თარგმნისას ქართული ზმნები მხოლოდ სათარგმნი ზმნების ფუძის სემანტიკის გადმოსცემას ახერხებს. თვითონ დო- პრევერბით გამოხატულ დროში ზღვრის მიღწევის ჩვენებას კი **-მდე** (**-მდის**) თანდებული კისრულობს.

დროში ზღვრის მიღწევის აღმნიშვნელი დო- პრევერბიანი ზმნების პრევერბიანი ზმნებით თარგმნისას ქართული პრევერბები სათარგმნი ზმნის სრული ასპექტის მნიშვნელობას გადმოსცემენ: дожить მოსწრება (მოესწრება) და სხვ.

უსრულასპექტიანი ზმნების სათარგმნად იმავე ზმნების უპრევერბო ფორმები გვხვდება. მაგ.: дорасти რაიმე... ასაკამდე გაზრდა (იზ-

რდება); **додерживать** გარკვეულ დრომდე... დაკავება (აკავებს); **до-терживаться** გაძლება (ძლებს) და სხვ. რაც შეეხება ამ ჯგუფის ზმნე-ბის შესაბამის ქართულ უპრევერბო ზმნებს, აღსანიშნავია, რომ ისინი აწმყოსა და მყოფადს ფორმათმონაცვლეობით განარჩევენ; შდრ., მაგ.: **доживет** იცოცხლებს, იცხოვრებს და **доживает** ცოცხლობს, ცხოვრობს; **должит** იწვება, შდრ. წევს; **доработает** იმუშავებს, იმსახურებს, შდრ. მუშაობს, მსახურობს; **доспит** იძინებს, შდრ. სძინავს და სხვ.

2. ფინალურ-შედევგობრივი მოქმედების წესის გამომხატველი **до-**პრევერბიანი ზმნები მოქმედების ბოლო ფაზის დასრულებას აღნიშნავს. ასეთ ზმნებში ივარაუდება ზმნის ფუძით გამომხატული რაღაც ხანგრძლივი მოქმედების პროცესი, რომელიც წინ უძღვის მოქმედების დასრულებას. მაგ.: **дописать**, **доработать** და სხვ. აი ეს ორი ძირითადი კომპონენტი განსაზღვრავს ფინალურ-შედევგობრივი მოქმედების წესის სემანტიკას.

რუსულ-ქართული ლექსიკონების სათანადო მასალის განხილვამ დაგვანახვა, რომ ფინალურ-შედევგობრივი მნიშვნელობის **до-**პრევერბს არა აქვს შესატყვისი ქართულ პრევერბებს შორის; ქართული პრევერბები, როგორც წესი, ვერ ახერხებენ ფინალურ-შედევგობრივი მოქმედების წესის მნიშვნელობის გადმოცემას. ქართული ენა ასეთ მნიშვნელობას აღწერითად გადმოსცემს ისეთი დამაზუსტებელი სიტყვების დახმარებით, რომლებიც ზოგადად მოქმედების დასრულებას, დამთავრებას აღნიშნავს¹³. ასეთი სიტყვებია: **დამთავრება**, **მოთავება**, **დასრულება**, **ბოლომდე** და მისთ.

აღწერითს თარგმანში სათარგმნი ზმნის ფუძის მნიშვნელობა სათანადო ბრუნვაში დასმული სახელით არის გამოხატული, მაგ.: **доесть** ჭამის გათავება (ჭამას გაათავებს); **довесить** აწონის მოთავება (აწონას მოათავებს); **доучиться** სწავლის დასრულება (სწავლას დაასრულებს) და სხვ. —, ზოგჯერ კი რუსული ზმნის ფუძის შესაბამისი ქართული ზმნით, ე. წ. აზრობრივი ზმნით¹⁴, მაგ.: **до-вернуть** ბოლომდე,

¹³ გ. წი ბ ა ხ ა შ ვ ი ლ ი, ზმნისწინის ლექსიკური და გრამატიკული ფუნქციები: „კომუნისტური აღზრდისათვის“, 1960, № 6, გვ. 33; მისივე, К вопросу о глагольной префиксации в русском и грузинском языках. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები, ტ. 83, ფილოლოგიურ მეცნიერებათა სერია, თბილისი, 1959, გვ. 265.

¹⁴ ამ ტერმინს (**смысловой глагол**) ზმარობს გ. ვი უ გ ვ ა. ი ბ. მისი. Способы передачи значения совершенного вида русских глаголов с префиксом по- средствами французского языка, Орловский государственный педагогический институт, 1968.

სულ ჩახრახნა (ჩახრახნის), ДОГЛЯДЕТЬ ბოლომდე ყურება (ბოლომდე უყურებს), ბოლომდე ნახვა; ДОГОВОРИТЬ ბოლომდე თქმა და სხვ.

მრავალ შემთხვევაში ამ ჯგუფის ზმნების თარგმნა მაინც ხერხდება ქართული პრევერბიანი ზმნებით. ასეთ შემთხვევებში უმთავრესად ქართული ზმნის ფუძე თვითონ აღნიშნავს ზოგადად მოქმედების დასრულებას¹⁵. მაგ.: ДОВЕРШИТЬ დამბოლოება, დამთავრება, დასრულება; ДОКОНЧИТЬ დამთავრება (დაამთავრებს), მოთავება, დასრულება; ДОКОНЧИТЬ ПИСЬМО წერილის დამთავრება და ზოგი სხვ.

ზოგჯერ ქართული პრევერბიანი ზმნის მნიშვნელობა გულისხმობს დამთავრებულ მოქმედებას, ყოველ შემთხვევაში, ისეთ მოქმედებას, რომლის გაგრძელება არ ივარაუდება. მაგ.: ДОБИТЬ მოკვლა, მოსპობა, განადგურება; ДОНОСИТЬ გაცვეთა (გაცვეთს); ДОГОРЕТЬ ჩაქრობა; ДОСИЖИВАТЬ გამოჩეკა (გამოჩეკს) და სხვ. ასეთი ზმნები დამაზუსტებელი სიტყვების დახმარებას არ საჭიროებს. ხშირად ამგვარი ქართული ზმნები სათარგმნი ზმნების მიმართ განსხვავებულ ლექსიკურ ერთეულს წარმოადგენს. მაგ.: ДОИТЬ გამოცლა; ДОНОСИТЬ გაცვეთა; ДОБИТЬ მოკვლა, მოსპობა, განადგურება და სხვ. აღსანიშნავია, რომ ასეთ თარგმანში არ ჩანს რუსული ზმნის ფუძეში გამოხატული ხანგრძლივი პროცესი, რომელიც მოქმედების დასრულებას უძღვის წინ.

ქართული პრევერბები მხოლოდ ერთეულ შემთხვევაში ახერხებენ ფინალურ-შედგობრივი მნიშვნელობის გამოხატვას (მაგ.: ДОМОЛОТЬ ჩამოფქვა; ДОЦВЕСТИ დაყვავილება¹⁶; ДОПРАЗДНОВАТЬ მოდღესასწაულება¹⁷). უმრავლეს შემთხვევაში კი, როცა ქართულ ზმნურ ფუძეს არა აქვს მოქმედების დასრულების გაცემა, ქართული პრევერბიანი ზმნები არ არის საკმარისი ფინალურ-შედგობრივი მოქმედების წესის მნიშვნელობის გადმოსაცემად. დამოუკიდებლად, დამაზუსტებელი სიტყვების გარეშე ნახმარი ქართული პრევერბიანი ზმნები დოპრევერბიანი ზმნების ფუძის სემანტიკას და სრული ასპექტის მნიშვნელობას გადმოსცემს, დოპრევერბით გამოხატული ფინალურ-შედგობრივი მოქმედების წესის მნიშვნელობა კი გადმოუცემელი რჩება. მაგ.: ДОЧИСТИТЬ დაწმენდა (დაწმენდს)¹⁸, ДОЕСТЬ შეჭმა (შეეჭამ), ДОВИТЬ დავგრებს, ДОРЕЗАТЬ დავჭრი¹⁹.

¹⁵ გ. წიბახაშვილი, ზმნისწინის ლექსიკური და გრამატიკული ფუნქციები, ჟურნ. „კომუნისტური აღზრდისათვის“, 1960, № 6, გვ. 33.

¹⁶ რუსულ-ქართული ლექსიკონი, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის გამოცემა, ტ. II, თბილისი, 1958.

¹⁷ რუსულ-ქართული ლექსიკონი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამოცემა, 1937.

¹⁸ რუსულ-ქართული ლექსიკონი, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი, ტ. II, 1958.

¹⁹ Д. Чубинов, Русско-грузинский словарь, 1846.

ფინალურ-შედეგობრივი მოქმედების წესის მნიშვნელობის დო-პრევერბიანი ზმნების თარგმნისას, რა თქმა უნდა, ქართულად მათი წმინდა ასპექტური მნიშვნელობაც გადმოიცემა და არა მარტო სემან-ტიკურ-ასპექტური. აღსანიშნავია, რომ ფინალურ-შედეგობრივი მოქ-მედების წესის გამომხატველი სრულასპექტიანი ზმნების ასპექტური მნიშვნელობა გადმოიცემა სხვადასხვა ქართული პრევერბით, რომე-ლიც აღწერითი თარგმანის ზმნურ კომპონენტს ერთვის, მაგ.: *доесть* ჭამის გათავება (ჭამას გაათავებს); *довернуть* ბოლომდე ჩახრახნა (ბო-ლომდე ჩახრახნის) და სხვ. — ან დამოუკიდებლად ნახმარ ზმნას, მაგ.: *довершить* დაბოლოება (დააბოლოებს), დამთავრება, დასრულება; *домолоть* გამოლევწვა; *доцвести* დაყვავილება და სხვ., რაიმე ერთი შესატყვისი დო-პრევერბს, რა თქმა უნდა, არც სრული ასპექტის გა-მოსახატავად არა აქვს.

შესაბამისი უსრულასპექტიანი ფორმების ასპექტური მნიშვნე-ლობა, ჩვეულებრივ, დამოუკიდებლად ნახმარი ან აღწერით კონსტ-რუქციაში შემავალი სათანადო უპრევერბო ზმნებით გადმოიცემა. მაგ.: *доигрывать* თამაშის გათავება (თამაშს ათავებს); *довешивать* გაფე-ნის მოთავება (გაფენას ათავებს); *довертывать* ბოლომდე ჩახრახნა (ხრახნის); *довершать* დაბოლოება (აბოლოებს); *добивать* მოსპობა (სპობს); *допивать* გამოცლა (ცლის) და სხვ.

ამ გჯუფის ზმნების ასპექტური განსხვავება ზოგჯერ ქართულ ზმნურ ფუძეთა მონაცვლეობით გადმოიცემა, შდრ., მაგ.: *доиграть* ბოლომდე თამაში (ბოლომდე ითამაშებს) და *доигрывать* ბოლომდე თამაში (ბოლომდე თამაშობს); *допеть* ბოლომდე მღერა (ბოლომდე იმღერებს) და *допевать* ბოლომდე მღერა (ბოლომდე მღერის) და სხვ. — ხან კი — სუბლექტური ფორმებით, შდრ., მაგ.: *доносить* მთლად, ბოლომდე მიტანა (მიიტანს) და *донашивать* მთლად, ბოლომ-დე მიტანა (მიაქვს); *досказать* ბოლომდე თქმა (ბოლომდე იტყვის) და *досказывать* ბოლომდე თქმა (ბოლომდე ამბობს) და სხვ.

როცა ქართულ ზმნურ ფუძეს არა აქვს მოქმედების დასრულების გავება, უსრულასპექტიანი რუსული ზმნის თარგმნა შესაბამისი უპრე-ვერბო ზმნით ვერ ხერხდება (უპრევერბოდ იკარგება მოქმედების წე-სის მნიშვნელობა) და საჭირო ხდება ასეთი ზმნის აღწერითად თარგ-მნა. შდრ., მაგ.: *доцвести* დაყვავილება (დაიყვავილებს) და *доцветать* ყვავილობის გათავება (ყვავილობას ათავებს) ან *домолоть* გამოლევწვა და *домолачивать* ლევწვის გათავება (ლევწვას ათავებს) და სხვ.

3. ინტენსიურ-შედეგობრივი მოქმედების წესის გამოხატვა რუ-სულ ენაში დაკავშირებულია დო-პრევერბიან და -ся ნაწილაკიან ზმნებთან. ასეთი ზმნები აღნიშნავს ხანგრძლივი ცდის შედეგად მოქ-

მედების მიზნის, გარკვეული შედეგის მიღწევას. ინტენსიურ-შედეგობრივი მოქმედების წესის გამომხატველი ზმნების მნიშვნელობა ორი კომპონენტისგან შედგება: პირველია მოქმედების მიზნის, გარკვეული შედეგის მიღწევა და მეორე — გარკვეული ცდა, ენერჯის დახარჯვა, რაც წინ უძღვის მიზნის ან შედეგის მიღწევას. ასეთი ზმნებია, მაგ.: докричатся, добудутся, дозваться და მისთ.

თარგმნითი ლექსიკონების სათანადო მასალის შესწავლამ დაგვანახვა, რომ ინტენსიურ-შედეგობრივი მოქმედების წესის გამომხატველი DO-პრევერბიანი და -ся ნაწილაკიანი სრულასპექტიანი ზმნები ქართულად მი-, გამო-, ვა-, და-, მო- და შე-პრევერბიანი ზმნებით გადმოიცემა. მაგ.: добиться მიღწევა (მიადწევა): он добился цели მიზანს მიაღწია; додуматься მოაზრება, მოფიქრება, მიგნება: мы еще не додумались до решения этой задачи ამ ამოცანის ამოხსნას ჯერ ვერ მივავენით; дознаться მიკვლევა, გამორკვევა; доискаться გამოხახვა; докопаться გამოჩხრეკა; дожидаться მოცდა (მოუცდის), დალოდება (დაელოდება)... я дождался конца спектакля წარმოდგენის გათავებას მოვუცადე, დაველოდე; дождались победы გამარჯვებას მოვესწარი; дорваться დახელთება (დაიხელთებს); договориться მორიგება (მოურიგდება), შეთანხმება: нам надо договориться я უნდა მოვირიგდე, შევთანხმდე და სხვ.

ოთხი ზმნა: дозваться, дозвониться, докричатся და достучаться ერთი და იმავე ვაგონება (გააგონებს) ზმნით არის თარგმნილი.

აღსანიშნავია, რომ უმრავლეს შემთხვევაში თვითონ ქართული ზმნების ფუძეს აქვს შედეგის მიღწევის მნიშვნელობა. მაგ.: მიღწევა, მიგნება, მიკვლევა და სხვ., მაგრამ მაინც შეიძლება ითქვას, რომ მი-პრევერბის ხმარება ამ შემთხვევებში შეიძლება იმით იყოს განპირობებული, რომ, როგორც ზევით აღვნიშნეთ, მი-პრევერბი საგანთან მიახლოებასაც გამოხატავს, რასაც, თავის მხრივ, შედეგის მიღწევაც; გულისხმობს. გამო-პრევერბის ხმარებაც ამ მაგალითებში ალბათ პირველ პირთან დამახლოებელი მიმართულების ჩვენების ფუნქციით აიხსნება. შედეგის მიღწევაც ზოგჯერ ხომ ფაქტობრივად საგანთან მიახლოებას გულისხმობს!

ზოგჯერ ქართული პრევერბები რუსული ზმნის ფუძისაგან განსხვავებულ ზმნურ ფუძეს ერთიან; ასეთი ფორმები სათარგმნი ზმნების მიმართ განსხვავებულ სიტყვებს წარმოადგენს. ასეთ თარგმანში არ არის ასახული სათარგმნი ზმნის ფუძით გამოხატული მოქმედება, რომელიც, როგორც ვთქვით, შედეგის მიღწევას უძღვის წინ. ასე რომ, ასეთ თარგმანში გადმოცემულია ინტენსიურ-შედეგობრივი მოქმედების წესის მნიშვნელობის მხოლოდ ერთი კომპონენტი. ამიტომ სათარ-

გმნი ზმნის ფუძის მნიშვნელობის გადმოსაცემად საჭირო ზღება დამაზუსტებელი სიტყვების მოშველიება. ასეთი სიტყვები ჩვეულებრივ მოქმედებითი ბრუნვის ფორმით არის წარმოდგენილი. მაგ.: ДОПРОСИТЬСЯ თხოვნით, ზვეწნით გაკეთებინება²⁰; ДОЗВОНИТЬСЯ რეკვით გაგონება; ДОКОПАТЬСЯ თხრით მიღწევა, მიგნება. ილუსტრაციების თარგმნისას ეს დამხმარე სიტყვები პირიანი ფორმით არიან მოცემული. ასეთი კონსტრუქცია ძალიან ბუნებრივია. მაგ.: НЕ МОГ ДОЗВОНИТЬСЯ К ВАМ ПО ТЕЛЕФОНУ გირეკეთ და ვერ გაგავონეთ; НЕ МОГУ ДОЗНАТЬСЯ, КУДА ОН УШЕЛ გამოვიკითხე, მაგრამ ვერ გავიგე, სად წავიდა; ДОКОПАЛИСЬ ДО ДРЕВНИХ МОГИЛЬНИКОВ თხარეს და ძველ სამაროვნებს მიავგნეს და სხვ.

ვრცელ კონტექსტში დამაზუსტებელი სიტყვების მოშველიება აუცილებელი არ არის.

ამ ჯგუფის ზმნები ქართულად უპრევერბო ზმნებით ითარგმნება, როცა უპრევერბო ზმნების ფუძეს თვითონ აქვს შედეგის მიღწევის მნიშვნელობა. მაგ.: ДОИСКАТЬСЯ პოვნა (იპოვის); ЕГО НЕ ДОБЬЕШЬСЯ მის ნახვას ვერ ეღირსები და ზოგი სხვა. ეს ზმნებიც სათარგმნი ზმნების მიმართ განსხვავებულ სიტყვას წარმოადგენს. ამ შემთხვევებშიც ДО-პრევერბიანი ზმნების სემანტიკის მხოლოდ ერთი კომპონენტი — შედეგის მიღწევა — გადმოიცემა.

ყველა იმ შემთხვევაში, როცა ამ ჯგუფის ზმნები ქართულად პრევერბიანი ზმნებით ითარგმნება, ეს პრევერბები რუსული ზმნების სრული ასპექტის მნიშვნელობასაც გადმოსცემენ. მაგ.: ДОБИТЬСЯ მიღწევა (მიღწევს); ДОГОВОРИТЬСЯ მორიგება (მოურიგდება) და სხვ. ზოგჯერ სრულასპექტიანი ზმნის ასპექტური მნიშვნელობა ქართული უპრევერბო სრულასპექტიანი ფორმით გადმოიცემა. მაგ.: ДОИСКАТЬСЯ პოვნა (იპოვის), შდრ. პოულობს; ЕГО НЕ ДОБЬЕШЬСЯ მის ნახვას ვერ ეღირსები და სხვ. ამ ჯგუფის ზოგ ზმნას მეორეული იმპერფექტივაციის შედეგად მიღებული საოპოზიციო უსრულასპექტიანი ფორმა აქვს. ეს ფორმები უმთავრესად იმავე ქართული ზმნების უპრევერბო ფორმებით გადმოიცემა, რადგან შედეგის მიღწევის ვაგება თვითონ ამ ზმნების ფუძესა აქვს. მაგ.: ДОБИВАТЬСЯ მიღწევა (აღწევს); ДОДУМЫВАТЬСЯ მიგნება (ავგნებს) და სხვ. ზოგ უპრევერბო ქართულ ზმნას კონტექსტში აღვიქვამთ როგორც სათანადო სრულასპექტიანი ზმნის საოპოზიციო უსრულასპექტიან ფორმას. მაგ.: ДОСЛУЖИВАТЬСЯ დამსახურება (იმსახურებს) და სხვ.

²⁰ რუსულ-ქართული ლექსიკონი, სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამოცემა, თბილისი, 1937.

ინტენსიურ-შედევობრივი მოქმედების წესის მნიშვნელობის მქონე უსრულასპექტიანი ზმნების ზუსტად თარგმნა ყოველთვის ვერ ხერხდება, რადგან უპრევერბო ზმნით თარგმნისას გადმოუტეველი რჩება მათი სემანტიკურ-ასპექტური მნიშვნელობა. მაგ.: *додумываться* მოაზრება (მოაზრებს), მოფიქრება (მოფიქრებს); *допрашиваться* ფამოთხოვა (გამოსთხოვს) და სხვ. უპრევერბოდ ამ ზმნებს სულ სხვა მნიშვნელობა აქვს. აღსანიშნავია, რომ შინაარსით ამ რუსულ პრევერბიან ფორმებთან ყველაზე ახლოს **ხოლმე** ნაწილაკიანი ფორმები დგას და, სადაც კი მოხერხდება, სწორედ ამ ფორმით უნდა ვთარგმნოთ ისინი.

4. ინტენსიური მოქმედების წესის მეორე ნაირსახეობას წარმოადგენს უარყოფით-შედევობრივი მოქმედების წესი, რომლის გამოხატვა რუსულ ენაში აგრეთვე *до-* პრევერბიან და *-ся* ნაწილაკიან ზმნებთან არის დაკავშირებული. ასეთი ზმნები რაიმე გადაჭარბებული მოქმედების უარყოფით შედეგს აღნიშნავს; უარყოფითი შედეგი ან *до* წინდებულებიანი რუსული სიტყვით არის ხოლმე გამოხატული (მაგ.: *он добегался до простуды, дочитался до головной боли* და სხვ.), ან კიდევ ფორმულით: „*до того, что +* ის რაც შეემთხვა, დემართა სუბიექტს“ (მაგ.: *он докатался до того, что простудился и слег; он досиделся до того, что опоздал на поезд* და სხვ.), სათანადო უსრულასპექტიანი ფორმები ნაკლებად გავრცელებულია.

რუსულ-ქართული ლექსიკონების სათანადო მასალის განხილვამ დაგვანახვა, რომ უარყოფით-შედევობრივი მნიშვნელობის გადმოცემა ქართული პრევერბებით ვერ ხერხდება. ქართული ენა ამ მნიშვნელობას აღწერილად გადმოსცემს. ყველაზე ხშირად ასეთი ზმნების სათარგმნად შემდეგი მოდელი გვხვდება: **იმდენი, იმდენის, იმდენ ხანს, იქამდე, იმ ზომამდე +** რუსული ზმნის ფუძის შესაბამისი ქართული მასდარი ან პირიანი ფორმა (პირიანი ფორმის თარგმნისას) + კავშირი (**რომ, ხანამ, ვიდრე**). მაგ.: *добегаться* იმდენი რბენა, რომ... (იმდენს ირბენს, რომ...): *он добегался до простуды* იმდენი ირბინა, რომ გაცივდა; *доиграться* იმდენი თამაში, სანამ... (იმდენს ითამაშებს, სანამ...): *мальчики доигрались до драки* ბიჭებმა იმდენი ითამაშეს, სანამ ჩხუბი არ მოუვიდათ და სხვ. აღსანიშნავია, რომ ამ ჯგუფის ზმნების გადატანითი მნიშვნელობის თარგმნისას სათარგმნი ზმნის ფუძის შესაბამისი მასდარის (ან პირიანი ფორმის) მაგივრად **ქნა//იზამს** სიტყვა იხმარება. მაგ.: *доиграться* იმდენს იზამს, რომ... *доиграешься до того, что попадешь в беду* იმდენს იზამ, რომ ფათერაკში ჩავარდები; *допрыгаться* იმდენს იზამს, რომ...: *он допрыгался до увольнения* გადატ. იმდენი ქნა, რომ დაითხოვეს და სხვ.

ზოგჯერ სათარგმნი ზმნის ფუძის მნიშვნელობა მიცემით ბრუნვაში დასმული სიტყვით გადმოიცემა. მაგ.: он договорился до хрипоты лаპარაკით ხმა ჩახელიჩა; он доработался до изнеможения მუშაობით გაწყდა²¹.

ნაკლებად მარჯვეა მეორე სახის აღწერითი კონსტრუქცია, რომელიც უნივერსიტეტის მიერ გამოცემულ ლექსიკონში გვხვდება და რომელიც შედგება სათარგმნი ზმნის ფუძის შესაბამისი ზმნისა და -მდე თანდებულიანი სიტყვისაგან, რომელიც აღნიშნავს, თუ რა შეემთხვა სუბიექტს: докричатся до хрипоты ყვირილი ხმის ჩახლეჩამდე და მცხთ.

თვითონ უარყოფითი შედეგი, რომელიც რუსულ ენაში დო წინდებულიანი სახელით არის გამოხატული, ან ფორმულით: „до того, что + ის, რაც შეემთხვა სუბიექტს (პირიანი ფორმით)“, — ქართულ თარგმანში, ჩვეულებრივ, პირიანი ფორმით გადმოიცემა. მაგ.: он дочитался до головной боли იმდენი იკითხა, რომ თავი ასტივდა; он докатался до того, что простудился и слег იმდენი ისეირნა, ვიდრე არ გაცივდა და არ ჩაწვა; გაცილებით იშვიათია -მდე თანდებულიანი სიტყვით გადმოიცემა. მაგ.: докричатся до хрипоты ყვირილი ხმის ჩახლეჩამდე²² და მისთ.

ამ ჯგუფის ზმნები განსხვავებული სიტყვით მაშინ ითარგმნება, როცა ქართული ზმნების ფუძის სემანტიკა თვითონ ითვალისწინებს უარყოფით შედეგს. მაგ.: докатиться გაბმა (გაებმება), ჩავარდნა (ჩავარდება): он докатился до беды ხიფათში გაება; дорваться ატეხა (აიტეხს), დამართება (დაიმართებს): этак дорвешься до беды ასე შენ თავს უბედურებას დამართებ.

რაც შეეხება ამ ჯგუფის სრულასპექტიანი ზმნების ასპექტური მნიშვნელობის გადმოცემას, სათარგმნი ზმნების ფუძის შესაბამისი ზმნები უსრულასპექტიანი ფორმითაა წარმოდგენილი თარგმანში, მაგრამ ამის კომპენსაციას ახდენს პრევერბები, რომლებიც უარყოფითი შედეგის გამოხატველ სიტყვებს ახლავს; ასე რომ, ასეთ მოქმედებას მთლიანად აღვიქვამთ როგორც დასრულებულს, მაგ.: он дочитался до головной боли იმდენი იკითხა, რომ თავი ასტივდა; он добегался до простуды იმდენი ირბინა, რომ გაცივდა; он доплясался до головокружения იმდენი იცეკვა, რომ თავბრუ დაესხა და სხვ.

განსხვავებული სიტყვებით თარგმნისას სრული ასპექტის მნიშვნელობა ქართული პრევერბებით გადმოიცემა. მაგ.: дорваться ატე-

²¹ რუსულ-ქართული ლექსიკონი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამოცემა, თბილისი, 1937.

²² იქვე.

ხა (აიტენს), დამართება (დაიმართებს); докaтиться გაბმა (გაებმება), ჩავარდნა (ჩავარდება) და სხვ.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ამ ტიპის ზმნების უსრულასპექტიანი ფორმები ნაკლებად გავრცელებულია, აკადემიის ლექსიკონში მხოლოდ ერთი უარყოფით-შედგობრივი უსრულასპექტიანი ზმნა შედის. ამ ფორმების ასპექტური მნიშვნელობა უმთავრესად ქართული უპრევერბო ზმნებით გადმოიცემა. მაგ.: доигрывать იმდენს თამაშობს, რომ... доплясываться იმდენს ცეკვავს, რომ...; дочитываться იმდენს კითხულობს, რომ...; дописываться იმდენს წერს, რომ... ერთხელ გადმოცემულია სუბლექტური ფორმით (მაგ.: досиживаться იმდენ ხანს ზის, რომ... შდრ. იჯდება).

5. პარტიტიულ-კომპლექტიური²³ მოქმედების წესის მნიშვნელობის დო-პრევერბიანი ზმნები აღნიშნავენ ზოგადად რისამე დამატებას, დამატებით მოქმედებას. ამ ჯგუფის ზმნებისთვის დამახასიათებელია ნათესაობითიანი პარტიტიული სინტაქსური კონსტრუქცია. მაგ.: долить воды, досыпать муки და სხვ. თუმცა ამისთანა ზმნებთან არც ბრალდებით ბრუნვაში დასმული სახელის დართვაა შეუძლებელი. მაგ.: дополнить продукты, доследовать дело და ზოგი სხვ.

პრევერბიან პარტიტიულ-კომპლექტიურ ზმნებთან ხშირად იხმარება რიცხობრივი შინაარსის სიტყვები. მაგ.: докупить метр шерсти და მისთ.

თარგმნითი ლექსიკონების მასალის განხილვამ გვაჩვენა, რომ ქართულ პრევერბებს არ შეუძლია დო-პრევერბით გამოხატული პარტიტიულ-კომპლექტიური მნიშვნელობის გადმოცემა. ქართული ენა ამ მნიშვნელობას აღწერთად გადმოსცემს, დამაზუსტებელი სიტყვების დახმარებით, რომლებსაც განმეორებით-დამატებითი მოქმედების მნიშვნელობა აქვთ: დამატებით, დანარჩენის, დარჩენილის, დანაკლისის, კიდევ და სხვ. ასეთ აღწერით თარგმანში რუსული ზმნის ფუძის მნიშვნელობა ქართული აზრობრივი ზმნით გამოიხატება. მაგ.: докупить дამატებით ყიდვა (დამატებით იყიდის): он докупил метр сукна დამატებით ერთი მეტრი მაუღი იყიდა; допечатать დამატებით დაბეჭდვა.

²³ საესებით მართებულად მიგვაჩნია აზრი მ. შელიაკინისა, რომელიც პარტიტიულ-კომპლექტიურ მნიშვნელობას რუსული ზმნის მოქმედების წესის მნიშვნელობათა რიცხვს მიაკუთვნებს. კომპლექტიური მნიშვნელობა არ ცვლის მაწარმოებელი ფუძის მნიშვნელობას და მხოლოდ მოქმედების შესრულების გარკვეულ წესს გამოხატავს. იხ. მისი Комплетивное значение приставочных глаголов в русском языке: Научные доклады высшей школы, филологические науки, 1965, № 3, გვ. 19.

ცალკეულ შემთხვევებში დო- პრევერბიანი პარტიტიულ-კომპლექტიური მნიშვნელობის მქონე ზმნების თარგმნა ქართული პრევერბიანი ზმნებითვე ხერხდება; ასეთ შემთხვევებში ძირითად როლს ქართული ზმნის ფუძის მნიშვნელობა ასრულებს. მაგ.: ДОБАВИТЬ დამატება (დაამატებს), მიმატება, დართვა; ДОЛОЖИТЬ დამატება (დაამატებს), ჩამატება; ДОЛИТЬ დამატება, ჩამატება და სხვ. ხშირად ეს პრევერბიანი ზმნები სათარგმნი ზმნების მიმართ განსხვავებულ ლექსიკურ ერთეულს წარმოადგენს. ასეთ თარგმანს ის ნაკლი აქვს, რომ ამ ფორმებში არ არის ასახული რუსული ზმნების ფუძის მნიშვნელობა. ასეთია, მაგალითად, ДОЛИТЬ დამატება, ჩამატება; ДОЛОЖИТЬ დამატება, ჩამატება და მისთ. ამგვარად, ამ ჯგუფში შემავალი ზმნების პრევერბიანი ზმნებით თარგმნისას დამატებითი მოქმედების მნიშვნელობას ქართული ზმნების ფუძის სემანტიკა გამოხატავს, პრევერბები კი სრულ ასპექტს აწარმოებენ.

პარტიტიულ-კომპლექტიური მნიშვნელობის მქონე სრულასპექტიანი ზმნების ასპექტური მნიშვნელობა უმრავლეს შემთხვევაში ჭადმოიციემა ქართული პრევერბებით, რომლებიც ან აღწერთი თარგმანის პირიან კომპონენტს ერთვიან, ან დამოუკიდებლად ნახმარ ცალკეულ ზმნებს. მაგ.: ДОБРАТЬ დამატებით მოგროვება (მოაგროვებს); ДОПЛАТИТЬ დამატებით გადახდა (დამატებით გადაიხდის); ДОБАВИТЬ დამატება (დაამატებს, დაუმატებს), მიმატება, დართვა და სხვ.

შესაბამისი უსრულასპექტიანი ზმნების პარტიტიულ-კომპლექტიური მნიშვნელობაც ქართულად იმავე დამაზუსტებელი სიტყვების დახმარებით გადმოიციემა, მათი ასპექტური მნიშვნელობა კი — სათანადო აზრობრივი ზმნის უპრევერბო უსრულასპექტიანი ფორმით. მაგ.: ДОБИРАТЬ დამატებით მოგროვება (დამატებით აგროვებს); ДОПЛАЧИВАТЬ დამატებით გადახდა (დამატებით იხდის) და სხვ.

ამ ჯგუფის დო- პრევერბიანი ზმნების დამოუკიდებლად ნახმარი ზმნებით თარგმნისას უსრულასპექტიანი ფორმების ასპექტური მნიშვნელობა ამავე ზმნების უპრევერბო ფორმებით გადმოიციემა, რადგან ამ შემთხვევებში, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ასეთი ზმნების ფუძეს თვითონ აქვს დამატებითი მოქმედების ფაგება. მაგ.: ДОБАВЛЯТЬ დამატება (ამატებს), დართვა (ურთავს) და სხვ.

ცალკეულ შემთხვევებში სათარგმნი ზმნების ასპექტური მნიშვნელობა ქართული ზმნის მონაცვლე ფუძეებით გადმოიციემა: შდრ., მაგ.: ДОКУПИТЬ დამატებით ყიდვა (დამატებით იყიდის) და ДОКУПАТЬ დამატებით ყიდვა (დამატებით ყიდულობს) — ან გადმოიციემა სუბლექტური ფორმებით: შდრ., მაგ.: ДОДАТЬ დანარჩენის მიცემა (მისცემს) და ДОДАВАТЬ დამატებით მიცემა (დამატებით აძლევს).

ზოგ შემთხვევაში კომპლექტიური მნიშვნელობის დო- პრევერბიანი ზმნები დამატებითი მოქმედების შედეგად რაიმე ჭურჭლის, სათავ- სის და მისთ. გავსებას აღნიშნავენ²⁴. ამ მნიშვნელობის ზმნებისთვის დამახასიათებელია მოქმედებითბრუნვიანი კონსტრუქცია. ბ. შელია- კინი ამ მნიშვნელობას ფინალურ მნიშვნელობად მიიჩნევს და განას- ზეავებს მას პარტიტიულ კონსტრუქციიანი მნიშვნელობისაგან. ჩვენ მიზანშეწონილად მიგვაჩნია დო- პრევერბის ასეთ მნიშვნელობას ფი- ნალურ-კომპლექტიური ვუწოდოთ, რადგან ასეთი ზმნები გამოხატავენ დამატებით მოქმედებას ფინალური ეტაპის მისაღწევად. ფინალურ- კომპლექტიური ზმნების სემანტიკა ორ კომპონენტს შეიცავს: მოქმე- დების განმეორებას, დამატებით რისამე გაკეთებას და ასეთი მოქმე- დების შედეგად რისამე შევსებას, გავსებას.

ფინალურ-კომპლექტიური ზმნების სათარგმნად ძალიან მარჯვეა **შე- პრევერბიანი შეავსებს** და **შეუსრულებს** და **ა- პრევერბიანი აათა- ვებს** ზმნები, რომლებიც სათარგმნი ზმნების სემანტიკის ორივე კომ- პონენტს გადმოსცემენ; ფინალურ მნიშვნელობას თვითონ აქ დასახე- ლებულ ზმნების ფუძე გამოხატავს. ეს ზმნები ზოგჯერ სათარგმნი ზმნების მიმართ განსხვავებულ ერთეულს წარმოადგენს. მაგ.: доб- рать... ათავება (ათავებს), შევსება: добрать сотрудников до полно- го штата თანამშრომლების დამატებით აყვანა შტატის შესავსებად; добрать деньги до нужной суммы საჭირო თანხის ათავება; долить... შევსება (შეავსებს)... долей себе стакан შეივსე ჭიქა და სხვ.

როგორც ვხედავთ, ფინალურ-კომპლექტიური მნიშვნელობით ნახ- მარი დო- პრევერბიანი ზმნა პარტიტიულ-კომპლექტიურ მნიშვნელობით ნახმარი იმავე ზმნის თარგმანისაგან განსხვავებულ თარგმანს მოით- ხოვს. შდრ., მაგ.: долей воды в чайник წყალი ჩაამატე ჩაიდანში და долей чайник водой ჩაიდანს წყლით შეავსე.

აღსანიშნავია, რომ იგივე **შე-** და **ა-** პრევერბები სათარგმნი ზმნე- ბის სრული ასპექტის მნიშვნელობასაც გადმოსცემენ; სათანადო უს- რულასპექტიანი ზმნების უპრევერბო ზმნებით თარგმნა ვერ ხერხდე- ბა, რადგან ამ შემთხვევაში გადმოუცემელი დარჩება მათი სემანტი- კურ-ასპექტური მნიშვნელობა. შინაარსით ყველაზე ახლოს ამ ფორ- მებთან **ხოლმე** ნაწილაკიანი ფორმები დგას და, სადაც კი მოხერხდება, სწორედ ამ ფორმით უნდა ვთარგმნოთ ისინი.

ამგვარად, დო- პრევერბიანი ზმნების ქართულად თარგმნის საშუ- ალებათა განხილვისას გაიჩვენა, რომ: 1) მიმართულების აღმნიშვნელი,

²⁴ Б. Н. Головин, Словообразовательная типология русских приставочных глаголов: კრებული «Славянское языкознание», Москва, 1959.

კერძოდ, სივრცეში ზღვრის მიღწევის გამომხატველი DO- პრევერბი სხვადასხვა ქართული პრევერბებით გადმოიცემა. ქართულ თარგმანში ზღვრის მიღწევის ჩვენება -მდე თანდებულს ეკისრება. დროში ზღვრის მიღწევის აღმნიშვნელი DO- პრევერბიანი ზმნები უპრევერბო ქართული ზმნებით ითარგმნება. ამ შემთხვევაშიც ზღვრის მიღწევას -მდე თანდებული აღნიშნავს.

2) მოქმედების წესის მნიშვნელობების გადმოცემას ქართული პრევერბები, ჩვეულებრივ, ვერ ახერხებენ. DO- პრევერბით გამოხატულ მოქმედების წესის მნიშვნელობებს ქართული ენა აღწერივითად გადმოსცემს, დამაზუსტებელი, სათანადო შინაარსის მქონე სიტყვების დახმარებით. იმ ცალკეულ შემთხვევებში, როდესაც ასეთი რუსული ზმნები ქართული პრევერბიანი ზმნებით ითარგმნება, ამა თუ იმ მოქმედების წესის მნიშვნელობა ჩვეულებრივ ქართული ზმნების ფუძის მნიშვნელობით გადმოიცემა. მხოლოდ ერთეული შემთხვევები გვხვდება, როცა ესა თუ ის ქართული ზმნა მხოლოდ გარკვეულ პრევერბთან ერთად ახერხებს ამა თუ იმ მოქმედების წესის მნიშვნელობის გადმოცემას.

3) ქართულად გადმოიცემა რუსული ზმნების DO- პრევერბით გამოხატული როგორც სემანტიკური და სემანტიკურ-ასპექტური, ისე წმინდა ასპექტური მნიშვნელობები. რუსული პრევერბიანი უსრულასპექტიანი ფორმების ზუსტად თარგმნა ყოველთვის ვერ ხერხდება. დასასრულ, კიდევ ერთ საკითხზე უნდა შევჩერდეთ. რუსულ ენაში არსებობს რთული НЕДО- პრევერბი, რომელიც პრეფიქსისა და პრეფიქსის მქონე საწარმოებელი სიტყვის შეხვედრის მიჯნაზე მომხდარი გადაჯგუფების შედეგად არის მიღებული²⁵. НЕДО- პრევერბი მოქმედების ნაკლებობას, უკმარისობას, ნაკლოვანებას აღნიშნავს. მაგ.: недобрать, недovesить, недовыполнить და სხვ. ზოგჯერ ერთმანეთში ურევენ НЕДО- პრევერბიან და უარყოფიან DO- პრევერბიან ზმნებს; მათი გარჩევა კი აუცილებელია თუნდაც იმიტომ, რომ ეს ფორმები განსხვავებულ თარგმანს მოითხოვს. უარყოფიანი DO- პრევერბიანი ზმნების თარგმნისას DO- პრევერბიანი ზმნების თარგმანს ემატება უარყოფითი ნაწილაკები არ და ვერ (პირველი მათგანი კატეგორიული უარყოფის დროს; მეორე იმ შემთხვევაში, როცა უარყოფა შესაძლებლობის ფარგლით არის შეზღუდული)²⁶.

²⁵ Н. М. Шанский, Очерки по русскому словообразованию и лексикологии, 1959, გვ. 102. ა. ი ს ა ჩ ე ნ კო კი НЕДО-ს DO- პრევერბის ვარიანტად მიიჩნევს. იხ. მ ი ს ი, Грамматический строй русского языка в сопоставлении с словаками, II, Братислава, 1960, გვ. 151.

²⁶ ვ. თ. ფ. უ. რ. ი. ა, ორმაგი უარყოფა ქართულში; ქართული საენათმეცნიერო საზოგადოების წელიწადი, I—II, 1923—1924, გვ. 77—78.

недо- პრევერბს შესატყვისი ქართულ პრევერბებს შორის არ მოეპოვება; недо- პრევერბიანი ზმნები ქართულად, ჩვეულებრივ, ითარგმნება აღწერითად, მთელი შესიტყვებით, რომელიც შედგება: **საკმარისად არ (ვერ), მთლიანად არ (ვერ), სათანადოდ არ (ვერ), კარგად არ (ვერ), რაღაცა არ (ვერ)** სიტყვებისა და სათანადო ზმნისაგან. მაგ.: **недовыполнить** მთლიანად არ შესრულება (მთლიანად არ შეასრულებს); **цех недовыполнил план** საამქრომ გეგმა მთლიანად არ შეასრულა; **недополучить** მთლიანად არ მიღება (მთლიანად არ მიიღებს); **недобрать** საკმაო რაოდენობით ვერ შეგროვება, ვერ მოკრეფა (ვერ შეაგროვებს, ვერ მოკრეფს)... **игрок недобрал очки** მოთამაშემ ქულები საკმაო რაოდენობით ვერ შეაგროვა; **недослышать** კარგად ვერ გაგონება (კარგად ვერ გაიგონებს): **он недослышал, что ему сказали** მან კარგად ვერ გაიგონა, რაც უთხრეს და სხვ.

ზოგჯერ უარყოფითი ნაწილაკი ერთვის დამხმარე სიტყვას: **არასრულად, არასაკმარისად, უკმარისად**. მაგ.: **недовыполнить** არასრულად შესრულება; **недогрузить** არასრული დატვირთვა (არასრულად დატვირთავს); **недодержать** არასაკმარისად გაჩერება (გააჩერებს) და სხვ.

ბევრ შემთხვევაში недо- პრევერბიანი ზმნების სათარგმნად ქართულ ენაში მოშველიებულია **დაკლება (დააკლებს, დააკლდება)** სიტყვა, რომელიც სწორედ „კუთვნილის არასრულად მიცემას, ზომაზე ნაკლების მიცემას“ ნიშნავს²⁷. ასეთ თარგმანში სათარგმნი ზმნის ფუძის მნიშვნელობა -ში თანდებულებიან მიცემითში დასმული სახელით არის წარმოდგენილი. მაგ.: **недовесить** წონაში დაკლება (წონაში დააკლებს); **недомерить** ზომაში დაკლება (ზომაში დააკლებს): **он недомерил мне сорок сантиметров** ზომაში ორმოცი სანტიმეტრი დამაკლო; **недосчитаться** სათვალავში, ანგარიშში დაკლება (სათვალავში, ანგარიშში დააკლდება): **пастухи недосчитались двух коров** მენახირეებს სათვალავში ორი ძროხა დააკლდათ და სხვ.

როცა **დაკლება** ზმნა დამოუკიდებლად არის ნახმარი, მაშინ სათარგმნი ზმნის მიმართ ის უანსხვავებულ ლექსიკურ ერთეულს წარმოადგენს. მაგ.: **недополучить... он недополучил пять книг...** ხუთი წიგნი დააკლეს.

ძალიან მარჯვეა недо- პრევერბიანი ზმნების სათარგმნად აგრეთვე **ნაკლები, ნაკლებად** სიტყვების გამოყენება. მაგ.: **недовесить** ნაკლების აწონა: **он недовесил мне масла** კარაქი ნაკლები ამიწონა; **недомерить... ნაკლების აზომვა**: **он недомерил мне сорок сантиметров...** ორმოცი სანტიმეტრით ნაკლები ამიზომა.

²⁷ ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, ტ. III.

ამგვარად, როგორც ვხედავთ, недо- პრევერბიანი ზმნები უარყოფიანი до- პრევერბიანი ზმნებისაგან განსხვავებულ თარგმანს მოითხოვს. ასე მაგ.: он не довесил муку, так ушел куда-то ქართულად იქნება: არ დაამთავრა ფქვილის აწონა, ისე წავიდა სადღაც; он недовесил мне масла კი — კარაქი დამაკლო, კარაქი ნაკლები ამიწონა და ა. შ.

недо- პრევერბიანი ზმნების სრული ასპექტის მნიშვნელობა ქართულად სხვადასხვა პრევერბით გადმოიცემა, რომელიც აღწერითი თარგმანის პირიან კომპონენტს ახლავს, სათანადო უსრულასპექტიანი ზმნების ასპექტური მნიშვნელობა კი — აღწერითი თარგმანის უპრევერბო ზმნით. შდრ., მაგ.: недovesить წონაში დაკლება (წონაში დააკლებს) და недovesивать წონაში დაკლება (წონაში აკლებს).